

Milan Jovičević

SABLJE ZANATSKO IZRADE U MUZEJU KRALJA NIKOLE

PORIJEKLO I RAZVOJ SABLJE

Sablja je vrsta hladnog oružja orijentalnog porijekla. Nastala je od starijeg mača, od koga se razlikuje po pravilu manje-više povijenom sječivu sa oštricom sa samo jedne strane. Dok najstariji prototipovi sablje sežu u daleku prošlost, negdje na početku nove ere, ona se u punom i konačnom obliku javlja tek u VIII vijeku kod stepskih naroda istočne Evrope i srednje Azije. U zapadnu Evropu prenijeta je u vrijeme krstaških ratova, gdje je tokom XIII i XIV vijeka sve više upotrebljavana i počinje potiskivati mač. Prve sablje kod Južnih Slovena donijeli su Mađari, a njihova šira upotreba uzrokovana je turskim prodorom na Balkansko poluostrvo. Najstariji poznati južnoslovenski izvor u kome se pominje turska sablja je iz 1363. godine (testament iz Dubrovačkog arhiva). Od XVIII vijeka sablja u pješadiji opstaje samo kao znak oficirskog dostojanstva, a u naoružanju konjice traje sve do njenog ukidanja.¹

U Crnoj Gori, sve do druge polovine XIX vijeka, do osnivanja savremenije vojske čiji oficiri dobijaju fabrički izrađene sablje, ova vrsta oružja nije imala širu primjenu. Nosili su je samo plemenski glavari, prije kao oznaku ranga nego kao funkcionalno oružje. Prednost je davana jataganu koji je u crnogorskim rukama i u crnogorskom načinu borbe bio ubitačno oružje koje je kod neprijatelja izazivalo stravu i paniku. Tako je u zaostavštini guvernadura Jovana Joka Radonjića, najvećeg crnogorskog guvernadura, savremenika mitropolita Petra I Petrovića Njegoša, sačuvana i njegova raskošna sablja, kao oznaka funkcije, i njegov jatagan kojim se stvarno borio i proslavio. Ipak, sablja je, uz neprijateljsku zastavu, cijenjena kao najveći ratni trofej. Ona je u neregularnim turskim jedinicama koje su, kao i Crnogorci, u borbi prsa u prsa upotrebljavali jatagane, bila begovsko i aginsko oružje. U redovnim turskim snagama, koje u velikom broju učestvuju u tri crnogorsko-turska rata u

¹ *Sablje na tlu Hrvatske od VI. do XX. stoljeća*, autori Mladen Nadu i Tomislav Aralica, 2006, 17, 18; *Vojna enciklopedija*, tom 8, Beograd 1974, pod *sablja*.

drugoj polovini XIX vijeka, sablju su u pješadiji nosili samo pripadnici komandnog kadra. Konjičke jedinice, kod kojih su i obični vojnici bili naoružani sabljama, rijetko su se i u malom broju pojavljivali na crnogorskom bojištu, jer na krševitom i besputnom crnogorskom terenu nijesu mogle biti učinkovite.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE SABLJE

Sablja je vrsta hladnog sječnog oružja – služi, prije svega, za sječu, mada se zbog svog izraženog vrha može svrstati i u grupu sječno-bodnog oružja. Uobičajena joj je dužina između 60 i 90 cm, sa koricama od 70 do 100 cm. Djelovi sablje su sječivo, rukohvat (balčak) i korice. Sječivo je, po pravilu, manje-više povijeno (ima, mada su rijetke, i sabalja sa pravim sječivom), sa oštricom sa konveksne (ispupčene) strane sječiva i telućem, tupom stranom sječiva, sa njegove konkavne (udubljene) strane. Kod većine sabalja teluće prelazi, najčešće na posljednjoj trećini i četvrtini ukupne dužine sječiva, u jalman (vrsta sječiva); jalman ponekad ide od vrha do sredine sječiva, a kod nekih je toliko kratak da počinje neposredno od vrha; naravno, postoje primjerci koji uopšte nemaju jalman. Ostali djelovi sječiva su korijen (suženi dio na gornjoj strani sječiva koji je usađen u dršku), vrh (spoj teluća ili jalmana sa oštricom) i žljeb (udubljenje duž teluća), jedan ili nekoliko njih. Balčak se sastoji od drške, jabuke drške i krsnice. Drška je najčešće drvena, ali ponekad i od drugih materijala, raznih oblika, i može imati metalne okove – гвозdene, mesingane, srebrne i pozlačene. Krsnica je uvijek metalna, nalazi se na spoju sječiva i drške, štiti borčevu ruku, sprečava proklizavanje šake i pomaže čvršćem nasađivanju sablje u korice. Kod nekih sabalja pri balčaku je pričvršćen štitnik (rukobran), uglavnom u formi korpe, a kod drugih je krsnica prerasla u štitnik korpaste forme. Jabuka je metalni dio usađen na gornju stranu drške; različitih je oblika, što često omogućava tačno utvrđivanje tipa sabalja i njihovo prostorno i vremensko određenje. Korice služe za zaštitu i lakše nošenje sablje. Po pravilu, čine ih dvije drvene letve omotane kožom, često sa dva metalna okova, jedan na ustima (otvoru), a drugi pri dnu korica, koji imaju po jedan prsten o kome vise pokretne alke za provlačenje remena.²

* * *

Kada je 1927. godine otvoren Državni muzej na Cetinju formiran je osnovni i najvredniji dio njegove današnje zbirke oružja. U nju je ušao odgovarajući dio kolekcije izlagan u muzeju ratnih trofeja, osnovanom krajem XIX vijeka (poslije Veljeg rata – Crnogorsko-turskog rata 1876-1878) u radionici za popravku oružja (Laboratorija) pri crnogorskom Ministarstvu vojnom, zatim nešto primjeraka iz muzeja u Zetskom domu i iz dvorske zaostavštine. Od tada pa sve do osamdesetih godina prošlog vijeka, kada je osnovan Istorijski muzej Crne Gore, koji je preuzeo neke dotadašnje funkcije Državnog muzeja, zbirka je dopunjavana poklonima ili otkupom i narasla na više stotina inventarskih brojeva. Nažalost, od Muzeja u

² Vidi napomenu 1.

Laboratoriji nije sačuvan, ako ga je uopšte i bilo, nikakav inventar, čime je nauka i muzeologija izgubila istorijat njegovih eksponata, tj. njihovu vezu sa ličnostima i događajima iz crnogorske vojne istorije. Propuštena je i mogućnost da se dvadesetih i tridesetih godina prošlog vijeka od još živih kompetentnih ličnosti koliko-toliko obnovi izgubljeno, što je znatno umanjilo ukupnu vrijednost trofejne zbirke u Laboratoriji. Nastalu štetu nije mogao popraviti sumarni popis tog fonda napravljen u doba austrougarske okupacije Crne Gore, u februaru 1916. godine, od strane dr Alfreda Mela (Alfred Mell), konzervatora bečkog vojnog muzeja.³ Naravno, i da je želio, Mel nije mogao dopuniti popis istorijatom pojedinih predmeta jer ga nije ni znao. Ni podaci u prilično obimnoj istorijskoj i putopisnoj literaturi iz tog vremena o trofejnoj zbirki ne daju mnogo.⁴

Na kraju, pokušali smo da u prikazu sabalja iz muzejske zbirke oružja damo mali doprinos za bar djelimičnu rekonstrukciju onoga što bi morao sadržavati pravi muzejski inventar, podrazumijevajući pod tim dio koji se odnosi na istorijat muzejskih eksponata. U tu svrhu, naglašene su sve indicije koje bi mogle poslužiti kao trag za obnovu identiteta tih sabalja i skidanje vela zaborava sa bar nekih od njih.

Potrebno je naglasiti da u ovaj prikaz nijesu uključene sablje iz kolekcije ličnog oružja kralja Nikole, jer to istorijski i muzeološki dragocjeno oružje zaslužuje posebnu studiju.

TURSKÉ SABLJE SA LUKOVIČASTOM DRŠKOM

Najveća grupa unutar kolekcije sabalja u muzejskoj zbirki oružja veže se prostorno za Tursku. Jedino zajedničko im je drška u formi drške pištolja, slična lukovici, pa se za te sablje u literaturi odomacio naziv – turske sablje sa lukovičastom drškom.⁵ Svi ostali dijelovi – sječiva, krsnice i korice, te, kod primjeraka kod kojih postoje, hašme i rukobrani – su različitih tipova, oblika i materijala upotrijebljenih za njihovu izradu. Samo iz praktičnih razloga, radi lakšeg i preglednijeg prikaza, podijelili smo kolekciju turskih sabalja zanatske proizvodnje na grupe formirane po tipu sječiva.

TURSKÉ SABLJE SA SJEČIVOM I DRŠKOM TURSKOG TIPA

Od ukupno 16 sabalja iz ove grupe, vjerovatno su čak 11 naslijeđene iz stare cetinjske zbirke ratnih trofeja. To su pomno probrani luksuzni primjerci, proizvedeni u XVIII i XIX vijeku, koji su pripadali visokim turskim uglednicima. To potvrđuje skupa oprema kod dijela

³ Arhivsko odjeljenje Narodnog muzeja Crne Gore, Registratura Državnog muzeja (danas Muzej Dvor kralja Nikole), izdvojeni materijal, popis A. Mela, 28. februar 1916.

⁴ Navodimo nekoliko radova o trofejnoj zbirki: Risto Dragičević, *Državni muzej na Cetinju (1896-1956)*, „Istorijski zapisi“, knj. XIII, sv. 1-2, Cetinje 1957; Ljuba Nenadović, *O Crnogorcima, Pisma sa Cetinja 1878. godine*, Beograd 1929; Pavle Rovinski, *Cetinje (1484-1889)*, „Kalendar crnogorski sa šematizmom za prostu godinu 1889“, Cetinje; Gustav Rasch, *Von Schwarzen, „Zapisi“*, knj. XIV, sv. 3, Cetinje 1935; Ludvig Kuba, *Na Černe Hore*, Praha 1892; Milan Jovičević, Mladen Lompar, *Cetinjski muzeji*, „Monografija Cetinje“, 1994.

⁵ *Sablje na tlu Hrvatske*, 37-40, 82-90.

ovih sabalja – srebrni ili zlatni okovi na dršci ili koricama, te krsnice od istih plemenitih metala – kao i zlatom i srebrom tauširani ornamenti i arabički natpisi na sječivu. Svih 16 sabalja imaju turski tip sječiva – manje ili više povijena, sa naglašenom oštricom i masivnim profilisanim telućem. Zajednički im je i turski tip drške – oblika lukovice, izrađene od različitih boja roga (uglavnom volujskog); okovi drške su od zlata, srebra ili mesinga.

1063/331 Sablja guvernadura Jovana Radonjića sa sječivom turskog tipa

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 96 cm; pripadala skadarskom veziru Mahmud-paši Bušatliji (?); potonji vlasnik guvernadur Jovan Joko Radonjić.

Jednosjeklo povijeno sječivo turskog tipa sa masivnim profilisanim telućem koje na posljednjoj trećini dužine prelazi u jalman. Sječivo je ojačano ispod druge polovine dužine pravog teluća i po čitavoj dužini jalmana. Na prvoj polovini je plastično središnje rebro. Sa obje strane sječiva, zlatom tauširani ornamenti: ispod drške, ispod pravog teluća i jalmana. Sa jedne strane sječiva, rađen u istoj tehnici i materijalu, srolčki medaljon sa arapskim tekstom: "Što je Allah htio". Drška od svijetlosmeđeg roga, turskog tipa, sa izrazito velikom jabukom čiji su otvori uokvireni sa srebrnim bademastim dugmadima. Okov od srebra oivičen trakom sa urezanim malim lukovima. Krsnica od srebra, turskog tipa, sa dugim, horizontalnim, šestostranim kracima koji završavaju duguljastim dugmadima. Pri vrhu vertikalnih krakova, s jedne strane, dva četverostrana žiga, u jednom nejasni tekst, a u drugom polumjesec i predstava neke životinje; s druge strane žig sa arabicom ispisanim tekstom. Krsnica je ukrašena kosim urezima. Drvene korice obložene crnom kožom koja je spojena širokim nizom srme. Na krajevima po jedan veliki srebrni okov sa iskucanim floralnim motivima i derviškim sjekirama, a na donjem i reljefna predstava zmije. Na gornjem okovu utisnuta tri žiga identična onima sa krsnice. Na tom okovu je uglavljen srebrni profilisani prsten sa kosim i vijugavim urezima; o njemu vise dvije pokretne alke kroz koje je provučen originalni crveni gajtan. Na alkama se ponavljaju žigovi sa krsnice i okova. Smjena na skadarskoj vezirskoj stolici 1775. godine označila je početak dvadesetogodišnjeg političkog i vojnog djelovanja jednog od najmoćnijih skadarskih vezira – Mahmud-paše Bušatlije. Njegove ambicije da na tlu Skadarskog pašaluka stvori nezavisnu albansku državu ugrozile su i Crnu Goru koju je skadarski silnik smatrao svojim posjedom. Njegove osvajačke pretenzije na crnogorsku teritoriju podgrinjalo je i staro predanje u porodici Bušatlija da su oni potomci poturčenog sina Ivana Crnojevića. No, ne gajeći iluzije da formalna pripadnost Crne Gore Skadarskom sandžakatu, a još manje njegova navodna baštinska prava, znače pravu potčinjenost, vezir se od početka opredijelio da stvarno pokoravanje ostvari vojnom silom. Koristeći nejedinstvo crnogorskih plemena, on je u velikom pohodu 1785. godine dosta lako prodro do Cetinja i srušio tamošnji manastir. Jedinu ozbiljan otpor pružio je katunski odred na čelu sa guvernadurom Jokom Radonjićem koji se neustrašivo suprotstavio višestruko brojnijem neprijatelju. U sljedećim pohodima, preduzetim 11 godina kasnije (1796), pod znatno promijenjenim

okolnostima, došlo je do odlučujućeg obračuna sa skadarskim vezirom. Crnogorci su ovoga puta bili spremni. Ujedinjeni pod vođstvom mitropolita Petra I Petrovića Njegoša i guvernadura Radonjića, bili su odlučni da se odupru veziru. Mahmudove snage su poražene, prvo na Martinićima, a zatim na Krusima. Među mrtvima, na bojnomoj polju je ostao i skadarski vezir.⁶ Poslije pobjede nad Mahmud-pašom, mitropolit Petar I poslao je ruskom caru Pavlu I probrane trofeje sa Martinića i Krusa, među kojima i pašinu sablju. Iz političkih obzira, ruski dvor nije mogao primiti vladaićine poklone.⁷ U istorijskim izvorima nema pomena o njihovoj daljoj sudbini. Ova tvrdnja protivreći pisanju jednog stranog putopisca, koji je posjetio Cetinje početkom sedamdesetih godina XIX vijeka, da se u postavci tamošnjeg vojno muzeja „nalazi i sablja Mahmut Pašina“.⁸ Međutim, ovaj podatak treba uzeti sa krajnjom rezervom, jer niko od ostalih brojnih posjetilaca, koji daju manje-više sličnu sliku o postavci muzeja u Laboratoriji, ne pominje Mahmudovu sablju, iako većina njih izdvaja izložbene eksponate vezane za ličnost skadarskog vezira (balsamovana Bušatlićina glava i njegove zaplijenjene ratne zastave). Najvjerovatniji nastavak priče o ovoj čuvenoj sablji je da je ona, poslije carevog odbijanja da je primi, vraćena u Crnu Goru, ali da iz nekog razloga nije uvrštena među ostale ratne trofeje. Jer, da je stvarno uključena u izložbu, bila bi najekspozicionirani i u muzejskoj priči najpomorniji eksponat, što bi muzejski posjetioći zapazili i zapamtili, te docije zapisali u svojim radovima. Ali, postavljao se pitanje što se dalje dešavalo sa sabljom? Ako bi se pošlo od vjerovatne pretpostavke da je sablja dodijeljena nekom od istaknutih onovremenih crnogorskih vojskovođa, onda se nameće ličnost guvernadura Jovana Joka Radonjića, glavnog aktera u borbama i vezjedama nad najvećim i najopasnijim crnogorskim neprijateljem, čija raskošna sablja, pravo vjersko oružje, i tipološki i vremenski ukazuje na skadarskog pašu. Inače, muzej je otkupio sablju zajedno sa ukupnom guverdnadurovom zaostavštinom.

1010/278 *Turska sablja sa sječivom turskog tipa*

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; majstor: Osman; dužina: 103 cm.

Jednosjeklo, povijeno sječivo, tipično tursko, sa naglašenom oštricom i masivnim profilisanim telućem. Na sječivu, u tehnici eisencnita izveden cvjetni medaljon (kod drške), te medaljoni sa arabićkim tekstom (uz teluće), s jedne strane, i ornamentalna traka, s druge strane. Drška od bijele kosti, velika, turskog tipa, sa srebrnim kružićima na otvorima jabuke. Hašma od srebra, ukrašena cvjetnim motivima tehnikama urezivanja i niela. Izrazito velika srebrna krsnica sa horizontalnim kracima petostranog presjeka koji završavaju loptastim dugmadima; ukrašena biljnim motivima izvedenim punktiranjem i nielom. Drvene korice obložene srebrnim okovom sa livenom ornamentikom – motiv barokne trake sa cvijetom i krugovima; na vrhu

⁶ Gligor Stanojević, *Crna Gora pred stvaranje države*, Beograd 1962, 257-269; Marko Dragović, *Materijali za istoriju Crne Gore*, (izvještaj savremenika Đakona Aleksija), „Glasnik srpskog učenog društva“, knj. 65, Beograd 1886, 134, 140, 141.

⁷ Branko Pavićević, *Politika cara Pavla I prema Crnoj Gori*, „Glasnik cetinjskih muzeja“, III, Cetinje 1970, 35-41, 45, 49-50, 53, 76.

⁸ G. Rash, nav. djelo, 152.

stilizovana riblja glava; dva profilisana srebrna prstena sa pokretnim alkama za kaiš; ukrasi kao na krsnici.

1048/316 *Turska sablja sa sječivom turskog tipa*

Izrada: Turska; vrijeme: XIX vijek; dužina: 99 cm

Jednosjeklko povijeno sječivo turskog tipa; s jedne strane, čitavom dužinom teluća, zlatom tauširan arabički tekst: "U ime Boga blagog i milostivog mi smo ti pomogli, pri sjajnom osvojenju, da ti Bog oprostí prijašnje i potonje grijeh... i da te uputi na pravi put i pomogne ti do slavne pobjede. On je onaj koji je ulio u srca vjernika neustrašivost"; s druge strane, takođe uz teluće, zlatom tauširana floralna ornamentika. Drška od smeđe kosti, turskog tipa; srebrni kanelirani okov. Srebrna krsnica sa dugim šestostranim kracima koji završavaju duguljastim dugmadima. Drvene korice obložene srebrnim okovom, po čijim je rubovima urezana pletenica, a po sredini biljni motivi; o dva srebrna prstena vise pokretne alke za kaiš.

1818/574 *Turska sablja sa sječivom turskog tipa*

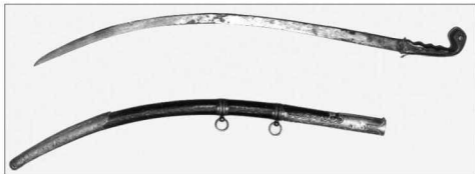
Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 101 cm

Jednosjeklko povijeno sječivo od damasciranog čelika, turskog tipa; široko ravno teluće na posljednjoj četvrtini dužine prelazi u jalman; duž teluća široki plitki žljeb; s jedne strane sječiva, u dužem pravougaonom okviru izgravirani geometrijski likovi. Zlatna drška, turskog tipa, ukrašena livenim floralnim motivima. Rukobran takođe od zlata, završava u obliku bobičastog ploda; livena floralna ornamentika. Zlatna krsnica sa skoro ravnim kracima koji završavaju dugmadima u obliku akantusovog lista; jedan krak krsnice povijen gore, a drugi nadolje; po čitavoj površini liveni floralni motivi, a sa jedne strane, po sredini, kružni medaljon sa tugrom po sredini koji leži na štitastom polju ukomponovanom sa ukrštenim ratnim trofejima.

TURSKE SABLJE SA PERSIJSKIM TIPOM SJEČIVA

Sudeći prema muzejskoj zbirci, većina sabalja sa lukovičastom drškom ima persijski tip sječiva – najčešće usko, od blago do izrazito povijeno, sa uskim ravnim neprofilisanim telućem, uglavnom bez jalmana, te sa nepotenciranom oštricom. Drške (turskog tipa) različite su veličine i od različitih materijala – drveta, gvožđa, čelika, mesinga, srebra, zlata, a najčešće od roga (mrkog, smeđeg, crnog...) – sa srebrnim ili mesinganim dugmadima na otvorima jabuka, različitih oblika (prstenasta, bademasta, tanjirasta, forme diska). Hašma se uklapa u okov sablje, pa je srebna ili mesingana. Većina sabalja iz ove grupe nema hašrmu. I krsnice su od različitih metala (gvožđe, čelik, mesing, srebro, te mesing i srebro sa pozlatom), sa različitim formama krakova (horizontalni, povijeni prema sječivu, „S“ kraci, kraci sa četvorostranim i šestostranim presjekom) i vrlo različitim dugmadima na krajevima krakova (kupasta, valjkasta, listolika, bobičasta, duguljasta, dvostruka). Kostur korica čine dvije drvene letve koje prate oblik sablje. Presvučene sa crnom kožom i snabdjevene s dva metalna okova (gvožđe, mesing ili srebro), jedan kod usta (otvora) korica, a drugi na njihovom dnu; o njima je obično metalni prsten o kome visi pokretna alka za kaiš. Sve sablje su nastale tokom XVIII i prve polovine XIX vijeka.

984/252 *Turska sablja sa persijskim tipom sječiva*

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 88,5 cm

Usko, jednosjeklo, jako povijeno sječivo persijskog tipa. Drška od mrkog roga, turskog tipa, sa unutrašnje strane valovita. Otvori na jabuci ovičeni srebrnim ovalima. Hašma od srebra ukrašena urezanim cvjetnim motivima. Korice od drveta, obložene crnom kožom. Na oba kraja po jedan veliki srebrni okov (gornji sa valovitim obrubom) sa ivičnim trkama ispunjenim urezanim cvjetnim ornamentima. Na dva srebrna prstena nosači za dvije pokretne alke.

1035/303 *Turska sablja sa persijskim tipom sječiva*

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 104 cm

Jednosjeklo, povijeno, damascirano sječivo persijskog tipa. Drška od tamnog roga, turskog

tipa, sa metalnim kružno ispupčenim dugmadima na otvorima jabuke. Okov od gvožđa, ukrašen tauširanim zavojitim listićima. Krsnica od čelika, sa pravim četvorostranim kracima koji završavaju dugmadima u obliku diska. Po čitavom rubu krsnice zlatom tauširani biljni motivi. Korice od drveta, obložene crnom kožom koja je spojena žicom. Na krajevima dva velika gvozdena profilisana okova ukrašena zlatom tauširanim motivima valovitih listića. Na isti način su ukrašena dva prstena, oblika mašnice, na kojima vise pokretne alke.

1042/310 *Turska sablja sa persijskim tipom sječiva*

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 94 cm

Jednosjeklo, povijeno sječivo persijskog tipa. S jedne strane sječiva urezan po jedan kvadratni i razvučeni medaljon sa nejasnim znacima. Drška od crnog roga, turskog tipa, sa većim otvorima na jabuci. Okov drške od srebra, kaneliran. Srebrna krsnica sa dugim pravim kracima koji završavaju bademastim dugmadima; ukrašena krivim, cik-cak, vertikalnim i horizontalnim urezima. Drvene korice obložene crnom šagrinском kožom koja je spojena srmom. Na krajevima dva velika srebrna okova sa ukrasnom ivičnom trakom i urezanim cvjetnim motivima po sredini. O dva srebrna prstena, koji imaju karakteristični ukras trougla izdijeljenog na niz romboida sa tačkicama, vise pokretne alke za kaiš.

1043/311 *Turska sablja sa persijskim tipom sječiva*

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina 91,5 cm

Jednosjeklo, povijeno sječivo persijskog tipa. Drška od srebra sa tragovima pozlate, turskog tipa. Po cijeloj dužini okova urezana pletenica. Na otvorima jabuke bademasti medaljoni sa cvijetom. Krsnica od srebra sa dugim, pravim, šestostranim kracima koji završavaju duguljastim dugmadima. Motiv pletenice pojavljuje se i na krsnici, cijelom dužinom njenog ruba. Drvene korice obložene crnom kožom spojenom tankim špagom. Na krajevima dva velika okova od srebra sa tragovima pozlate, bogato ispunjena urezanim floralnom ornamentikom. Na unutrašnjim krajevima okova pričvršćena dva slično ukrašena srebrna prstena sa pokretnim alkama.

1045/313 *Turska sablja sa persijskim tipom sječiva*

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 100,5 cm

Jednosjeklo, povijeno sječivo persijskog tipa. Drška od mrkog roga, turskog tipa, sa talasastom unutrašnjom stranom i tanjirastim metalnim dugmadima na otvorima jabuke. Okov od gvožđa sa pozlaćenom ivicom. Kod jabuke metalna alka za povlačenje lanca. Krsnica od gvožđa, sa kracima u obliku slova „S“ koji završavaju listolikim dugmadima; ukrašena pozlatom – biljni motiv u kome dominiraju izduženi povijeni listići. Drvene korice obložene crnom kožom spojenom žicom. Na krajevima dva velika gvozdena okova sa

trouglastim produžecima nazubljenih krakova. Po sredini gvozdeni romboidni prsten sa nazubljenim ivicama. U ukrasu na okovima i prstenu ponavlja se motiv i tehnika sa krsnice. Pokretne alke za kaiš prikačene su za gornji okov i središnji prsten.

1050/318 *Turska sablja sa persijskim tipom sječiva*

Izrada: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina 96,5 cm; majstor: Ahmed
 Povijeno sječivo persijskog tipa; s jedne strane, neposredno uz teluče, vrlo lijepi, kaligrafski, zlatom tauširani natpis arapskim pismom: "Ono je od Solomona. U ime Boga blagog i milostivog"; u natpisu u medaljonu ispod drške, rađenom istom tehnikom i materijalom: "Radio Ahmed". Drška od smeđeg roga, turskog tipa, sa bademastim srebrnim

dugmadima na otvorima jabuke. Okov od svijetlog metala, kaneliran. Krsnica od mesinga, sa pravim dugim kracima šestostranog presjeka; kraci završavaju duguljastim višestranim dugmadima. Korice obložene crnom kožom spojenom širim nizom srme. Na dijelu između dva prstena je šagrinska koža. O dva mesingana prstena vise pokretne alke.

1812/568 *Sablja vojvode Ilije Plamenca*

Izrada: Turska; vrijeme: XIX vijek; dužina: 81 cm

Jako povijeno sječivo persijskog tipa sa uskim, plitkim žljebom do teluća. Teluće usko, ravno, na posljednjoj petini dužine prelazi u jalman. Na jednoj strani sječiva srebrom tauširan čirilički natpis: "... i godina 1876. Drška od smeđeg roga, turskog tipa, sa reljefnim biljnim motivom i srebrnim dugmadima na otvorima jabuke. Okov na dršci srebrna traka na kojoj su cik-cak urezima izvedeni tugra i žig sa brojem 45. Krsnica od srebra sa horizontalnim krakovima koji završavaju bobičastim dugmadima; sa urezanim floralnim ornamentom, a sa jedne strane ponovljeni tugra i žig sa brojem 45. Drvene korice obložene crnom kožom povezanom horizontalnim nizovima srebrne žice; dvije manje srebrne obloge sa urezanim ukrasima raspoređenim po ivičnim trakama. Na gornjem okovu ponavlja se tugra i isti žig, a na dnu dva žiga, slova TD u pravougaonom, a nejasni znaci u cvjetastom. Ispod gornjeg okova dva srebrna prstena, ukrašena cvjetnim motivima u ažuru, sa fiksiranim alkama za gajtan. Ponavlja se tugra i žig sa brojem 45.

Sablja je poklon vojvodi Iliji Plamencu, proslavljenom vojskovođi iz Crnogorsko-turskog rata 1876-1878. godine. Zajedno sa vojvodama Božom Petrovićem i Markom Miljanovim Popovićem, zaslužan je za niz sjajnih pobjeda na južnom, albanskom frontu. Od 1879. godine pa sve do promjena na početku XX vijeka obavljao je funkciju crnogorskog ministra vojnog. Povodom njegovog dugog ministროvanja Crnom Gorom je kružila kraljica: "Sve se mijenja sem volje božje i ministra vojnog".

TURSKE SABLJE SA SJEČIVOM NJEMAČKE IZRADE

Muzejska zbirka oružja naslijedila je od trofejne kolekcije iz Laboratorije i tri turske sablje sa sječivom njemačke proizvodnje. Sve tri su nastale u XVIII vijeku. Pripojena im je i četvrta sablja istih karakteristika otkupljena od ugledne cetinjske porodice Martinović.

Tokom XVIII vijeka turske oružarske radionice uveliko su u proizvodnji sabalja koristili gotova zapadnoeuropska sječiva, pa je sasvim logično da se takvo oružje nađe među crnogorskim ratnim trofejima. Kasnije, u XIX vijeku, pod uticajem radikalnih reformi sprovedenih u cilju modernizacije turske vojne sile, došlo je do velikih promjena u njenoj organizaciji i naoružanju. Reforme je otpočeo sultan Mahmud II 1826. godine srovim gušenjem janjičarske pobune, te ukidanjem janjičarskih vojnih jedinica i eskadrona spahijske konjice, a nastavili njegovi nasljednici nizom velikih vojnih reorganizacija koje su se protegle sve do kraja toga vijeka.⁹ Sva ta zbivanja odrazila su se i na rad turskih oružara,

⁹ Dušanka Bojanić, *Turske vojne zastave u cetinjskim muzejima*, Beograd-Cetinje 1981, 123-134

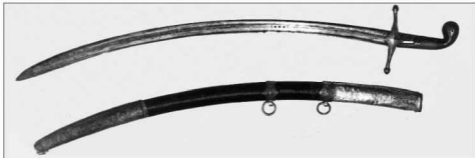
koji su, slijedeći opšti trend kojim se kretala Osmanska imperija, počeli sve više raditi po zapadnoevropskim uzorima, prvo francuskim i engleskim, a zatim njemačkim.¹⁰

1033/301 Turska sablja sa njemačkim sječivom

Izrada: Turska, sječivo Njemačka, Solingen; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 102 cm
 Povijeno sječivo sa naglašenom oštricom, njemačke proizvodnje. Široko teluče sužava od drške prema vrhu gdje prelazi u jalman. Na sječivu urezani biljni motivi i latinički inicijali VH. Sa obje strane sječiva zlatom tauširani nečitljivi natpisi. Na teluču urezano: Au Knech & Fils Marohand a Solingen. Drška od mrkog roga, turskog tipa, sa malom jabukom. Okov od mesinga. I krsnica od mesinga, turskog tipa, sa dugim šestostranim kracima koji završavaju šestostranim ovalnim dugmadima. Drvene korice obložene crnom šagrinskom kožom. Na krajevima dva velika mesingana okova; donji graviran cvjetnim motivima i pletenicama. O dva zvjezdolika prstena vise pokretne alke.

990/258 Turska sablja sa njemačkim sječivom

Izrada: Turska, sječivo Njemačka; vrijeme: XIX vijek; dužina 97 cm
 Povijeno sječivo, njemačkog porijekla, sa masivnim profilisanim telućem i naglašenom

¹⁰ Sablje na tlu Hrvatske..., 40.

1044/312 Sablja sa turskim tipom drške

Izrada: Turska; vrijeme XIX vijek; dužina: 93 cm

Usko povijeno sječivo sa telućem koje na posljednjoj četvrtini dužine prelazi u jalman. Do tog prelaza, na sječivu su dva uska žljeba. Na teluću, na dva mjesta, grupe pravih i kosih zareza. Drška od smeđeg drveta, turskog tipa, sa mesinganim bademastim dugmadima na otvorima jabuke. Okov od mesinganog lima, kaneliran. Mesingana krsnica sa pravim, dugim, šestostranim kracima koji završavaju šestostranim dugmadima. Korice od drveta, obložene crnom kožom spojenom mesinganom žicom. Na krajevima dva velika mesingana okova šestostranog presjeka na čijim su krajevima fiksirani mesingani prsteni sa kružnim držačima za pokretne alke.

TURSKE SABLJE SA INDIJSKIM TIPOM DRŠKE

U crnogorsko-turskim ratovima u drugoj polovini XIX vijeka na crnogorskom bojištu učestvovala su sve vrste jedinica iz turske vojne organizacije – nizamske (redovne), redifске (rezervne) i pomoćne trupe, te bašibozuk – sa sva tri kontinenta na kojima se prostirala ondašnja Osmanska imperija. Zato ne čudi što su se među crnogorskim ratnim trofejima našle i dvije sablje čija je drška rađena po uzoru na odgovarajući dio indijske sablje – mala jabuka povijena u formi stilizovane ptičje glave. Obije sablje su proizvedene u XVIII vijeku, a naslijeđene su iz trofejne zbirke u Laboratoriji.

1026/294 Turska sablja sa indijskim tipom drške

Izrada: sječivo Evropa, drška i oprema: Turska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 96,5 cm
Široko povijeno sječivo turskog tipa, evropske proizvodnje, sa dva žljeba duž teluća. Sa

objije strane sječiva urezani biljni motivi. Drška od mrvkog roga, indijskog tipa, sa pravim vretenom i jabukom u obliku stilizovane glave ptice na kojoj su dva otvora za provlačenje

gajtana. Gvozdена krsnica sa kratkim pravim kracima, šestostranog presjeka, koji završavaju loptastim dugmadima. Drvene korice obložene crnom šagrinskom kožom koja je spojena srmom. Dva velika mesingana okova i dva ovalna prstena, takođe od mesinga, o kojim vise gvozdene pokretne alke za provlačenje kaiša.

KARABELA

Termin karabela preuzet je iz poljske literature o oružju, a odnosi se na osmanlijske i evropske (hrišćanske) sablje sa karakterističnom drškom, čija je jabuka oblikovana u formi stilizovane ptičje glave. Obloge drške su od različitih materijala – rog, kost, mineral – ali nikad od drveta. Karabela slijedi oblik standardnih turskih sabalja iz XVI vijeka. Smatra se da je tada i nastala, a već u sljedećem XVII vijeku postala je najčešći tip sablje na teritoriji Osmanske imperije. U turskom naoružanju održale su se, otprilike, do sredine XVIII vijeka. Od Turaka su je prihvatili neki evropski narodi, posebno Poljaci i Rusi. U hrišćanskoj Evropi ovaj tip oružja održao se dugo poslije sredine XVIII vijeka, kada je u Osmanskoj imperiji, zemlji nastanka, izbačena iz upotrebe.¹¹

Muzejska zbirka posjeduje tri sablje tipa karabele, dvije iz XVII i jednu iz XVIII vijeka. Sve tri su naslijeđene iz starog crnogorskog muzeja ratnih trofeja začetog krajem XVIII vijeka, preciznije 1796. godine, poslije dvije velike pobjede (Martinići i Krusi) nad trupama Mahmud-paše Bušatlije. Njen nastanak omogućen je ogromnim ratnim plijenom iz tih bitaka sa mnogo vojnih zastava i oružja. Ako su Turci već sredinom tog vijeka izbacili karabele iz svog naoružanja, otkud čak tri takve sablje, izrazito nereprezentativni primjerci poljske provenijencije, među po strogim kriterijumima odabranim ratnim trofejima!? Zašto su Crnogorci tom po izgledu skromnom oružju dali toliku važnost!? Jedinii mogući odgovor je – zato što su te sablje pripadale ličnostima iz turskog višeg komandnog kadra, a to upućuje na njihovu provenijenciju. Naime, u turskoj armiji bio je popriličan broj islamiziranih Poljaka

¹¹ *Sablje na tlu Hrvatske...*, 61-68.

koji su u njoj ostvarili uspješne vojne karijere, a neki stigli do vrlo visokog ranga, uključujući i generalski čin. Mnogi od njih bili su učesnici crnogorsko-turskih ratova vođenih u drugoj polovini XIX vijeka. Najpoznatiji među njima bio je Mustafa Dželaludin-paša¹² (kao hrišćanin Berzecki). Učestvovao je u dva rata sa Crnogorcima (1862. i 1876-78) i stekao renome neustrašivog borca i sposobnog vojskovođe. Na crnogorsko bojište stigao je po drugi put u septembru 1876. godine. Kao dobar poznavalac crnogorskog načina ratovanja, dobio je zaduženje da stvori specijalne jedinice koje bi po svojoj ubojitosti mogle parirati u borbi i prekaljenim crnogorskim ratnicima. U tu svrhu izdvojio je iz turskih trupa stacioniranih u Podgorici najbolje i najhrabrije borce i od njih formirao dva specijalna bataljona čiji su vojnici na rukavima i svojim zastavama nosili našiveni crveni znak u formi iskošenog latiničnog slova "L". Ovi izabrani junaci trebalo je da smjelim iznenadnim upadima u neprijateljske jurišne kolone izazovu zabunu i demoralizaciju. Na svom vatrenom krštenju, u trodnevnoj bici kod Danilovgrada (8-10. oktobra 1876), specijalne jurišne jedinice i njihov zapovjednik i tvorac Mustafa Dželaludin-paša ispoljili su smjelost dostojnu divljenja. No, naspram njih je stajao protivnik kome, ipak, u borbi prsa u prsa nijesu bili dorasli. Dželaludinovi jurišnici su desetkovani, zaplijenjene su obije njihove bataljonske zastave, a njihov komandant je teško ranjen, i to na onom istom mjestu, u Martinčićima, gdje je prije 14 godina jedva izvukao živu glavu. Pašu su njegovi saborci izvukli sa bojišta i prenijeli u Spuž, gdje je ubrzo podlegao ranama.¹³

Postavlja se pitanje da li je Dželaludinova sablja mogla pasti u crnogorske ruke. Na žalost, činjenica da cetinjski vojni muzej nije imao (ili nije sačuvao) inventar koji bi sadržavao i istorijat njegovih eksponata, ne omogućava odgovor na ovo pitanje. Međutim, sigurno je da ove tri skromne karabele ne bi bile uvrštene među probrane ratne trofeje da nijesu pripadale nekom od istaknutih turskih komandanata. A karabele su u to vrijeme mogli imati samo neki od islamiziranih Poljaka.

1032/300 *Karabela*

Izrada: sječivo Zapadna Evropa, prema Poljska; vrijeme: XVII vijek; dužina: 103,5 cm. Jednosjeklo povijeno sječivo zapadnoevropske proizvodnje sa tri žljeba, od kojih je onaj najbliži teluću najkraći. Masivno teluće naglo se sužava na posljednjoj trećini dužine i prelazi u jalman. S jedne strane sječiva, ispod drške, utisnu nejasan žig, ispod neki znaci, a još niže, u žljebovima, dva nazubljena luka sa po tri tačkice na kraju; sa obje strane lukova grupe od po tri tačkice raspoređene u obliku trougla. S druge strane sječiva isti znaci, ali samo jedan nazubljeni luk bez tačkica. Drška od tamnog roga, proširena kod jabuke oblikovane u formi stilizovanog profila orlovske glave. Ukrašena urezanim kosim,

¹² U crnogorskoj historiografiji ime ovog paše javlja se u različitim oblicima – Dželaledin (kralj Nikola I Petrović Njegoš, *Memoari*, Cetinje 1969, 81, 192; Vojvoda Gavro Vuković, *Memoari*, Cetinje Titograd, 349, 381), te Dželadin (Spiridon Gočević, *Crnogorsko-turski rat 1876-1878*, Beograd 1963, 97, 99, 100, 125, 146). Mi smo, kao najvjerodostojniji, prihvatili oblik *Dželaludin* iz rada uglednog turkologa, koji se zasniva na turskoj historiografiji i turskim arhivskim izvorima (Dušana Bojanić, *Turske vojne zastave u cetinjskim muzejima*, Beograd-Cetinje 1981, 153, 181-3, 221).

¹³ Vidi prethodnu napomenu.

uglasto postavljenim plitkim olucima, između kojih su metalni zakivci. Krsnica od mesinga sa kratkim horizontalnim krakovima koji završavaju dugmadima u obliku dvostruke kupe.

Korice od drveta, obložene crnom kožom. Na krajevima po jedan mesingani prsten sa plastičnom mašnicom; sa njihove unutrašnje strane po jedna pokretna alka za provlačenje kaiša.

SABLJA "ALBANSKA"

To su sablje prepoznatljivije, prije svega, po dršci arapskog tipa – jabuka u formi stilizovane životinjske glave, krsnica ravnih krakova sa lepezastim završecima – i sječivu turskog tipa. Rađene su po bokokotorskim i skadarskim oružarskim radionicama u XVIII i XIX vijeku i izrazito su luksuzno oružje, i po upotrebljenom materijalu i po bogatstvu ornamentike. Okovi drške i korica, te ukupna krsnica su najčešće od srebra, ponekad sa pozlatom.

Od pet sabalja ovog tipa u muzejskoj zbirci četiri su proizvedene u Boki Kotorskoj, a samo jedna u Skadru. Četiri su nastale u XVIII vijeku (tri bokokotorske i jedna skadarska) i jedna u XIX vijeku. Naslijeđene su iz dvorske zaostavštine (1 primjerak) i trofejne cetinjske zbirke (2), a dvije dobijene otkupom.

Budući da je najveći dio crnogorske vojne istorije ispunjen borbama sa snagama iz sjeverne Albanije, čudi da je u muzeju trofeja uvršteno samo tri primjerka sablje albanske. No, razlog za to, vjerovatno treba tražiti u činjenici da je kod Albanaca, kao i kod Crnogoraca, omiljeno hladno oružje bio jatagan. Sablju su mogli imati samo albanski odličnici. Možda se jedna od tri sablje albanske može vezati za ličnost Bećir-bega Bušatlije. Naime, u junu 1839. godine jedan jaki odred redovne turske vojske, ojačan albanskim bašibozucima, napao je pogranično crnogorsko selo Jastreb u Bjelopavlićima. Neregularne albanske jedinice predvodili su tri ugledna albanska bega od kojih jedan bio Bećir-beg Bušatlija. Turci su pretrpjeli težak poraz. Među mrtvima na bojištu je ostao i Bećir-beg.¹⁴ Postoji još sigurniji trag o mogućem vlasniku jedne od te tri sablje. U boju u Lješanskoj nahiji, krajem avgusta 1877. godine, poginuo je i hotski poglavica "čije je divno oružje poslato u muzej".¹⁵

14 Jevto Milović, *Turski napad na brđanska plemena u Bjelopavlićima od 6/18. juna 1839. godine i pogibija Bećir-bega Bušatlije*, "Glasnik cetinjskih muzeja", V, Cetinje 1972, 45-68.

15 S. Gopčević, nav. djelo, 266, 267

987/255 *Sablja albanska*

Izrada: Boka Kotorska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 91 cm

Jednosjeklo povijeno sječivo turskog tipa. Široko teluće naglo sužava na posljednjoj trećini dužine i prelazi u jalman. Drška i krsnica od srebra, iz jednog komada. Drška arapskog tipa sa završetkom u obliku stilizovane životinjske glave. Horizontalni kraci krsnice sa lepezastim krajevima. Pri vrhu drške i na jednom kraku krsnice fiksirane alke za provlačenje srebrnog lanca. Krsnica i drška ukrašene livenim, stilizovanim, baroknim cvjetnim motivima. Korice od drveta, obložene crnom šagrinskom kožom, sa tri velika srebrna okova ukrašena iskucanim zavojitim linijama i trakama. Dva srebrna prstena, ukrašena cvjetnim motivima, nose dvije pokretne alke za provlačenje kaiša.

1002/270 *Sablja albanska*

Izrada: Skadar; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 92 cm

Jednosjeklo povijeno sječivo, turskog tipa, sa naglašenom oštricom i širokim telućem koje na posljednjoj trećini dužine prelazi u jalman. Na jednoj strani sječiva, u kruškolikom kartušu, urezan natpis arabicom. Na kartušu vidni tragovi tauširanja zlatom. Drška i krsnica od djelimično pozlaćenog srebra. Ukrašene livenom stilizovanom, baroknom floralnom ornamentikom. Drška arapskog tipa sa jabukom u obliku stilizovane lavlje glave. Krsnica sa kratkim horizontalnim kracima koji imaju lepezaste završetke. Jabuka spojena sa jednim krakom krsnice pomoću srebrne trake koja se sastoji od tri srebrne ploče, međusobno povezane dvostrukim lančićima. Pločice su ukrašene livenim plastičnim ornamentima. Na srednjoj pločici, na krajevima, osovine koje služe za umetanje spojnih lančića i četiri sitna korala. Korice od srebra ukrašene livenim baroknim biljnim motivima. O dva štitasta prstena vise pokretne alke za kaiš.

SABLJA BOKA KOTORSKA

Jedna sablja iz bokokotorske oružarske radionice nije tipološki određena. Slična je "albanskoj". Pripadala je staroj cetinjskoj zbirci ratnih trofeja što navodi na zaključak da su bokeljski oružari radili luksuzno oružje po naredžbinama turskih uglednika iz Hercegovine, a možda i Albanije.

1036/304 *Sablja*

Izrada: Boka Kotorska; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 99,5 cm.

Jednosjeklo povijeno sječivo turskog tipa. Uz teluće se protežu tri žljeba, od kojih dva do dijela gdje teluće prelazi u jalman, a treći do vrha, koji je u obliku jezika šarana. S jedne

strane sječiva urezani neki nejasni znaci. Drška od srebra, s jabukom povijenom prema sječivu (albanski tip) ukrašena stilizovanim, livenim baroknim, floralnim motivima. Krsnica je od srebra, ukrašena na isti način, sa pravim četvorostranim kracima koji završavaju lepezastim dugmadima. Jednako je ukrašen luk koji se proteže od dugmeta krsnice do vrha jabuke. Čitave drvene korice obložene srebrnim okovom na kome se ponavljaju ukrasni motivi sa drške i krsnice rađeni u tehnici livenja. Na okovu dva prstena sa pokretnim alkama.

ŠAMŠIR

Tokom brojnih tursko-persijskih ratova, koji su se protegli kroz čak tri vijeka (XVI-XVIII), Osmanlije su preuzele neke persijske vrste oružja, među kojima i sablju šamšir. Proizvodili su ih u svojim radionicama, ali po persijskom uzoru i persijskim formama. Iako su širom Osmanske imperije postojali oružari koji su radili šamšir sablje, glavno središte za njihovu proizvodnju i trgovinu potrebnim materijalom bio je, po predanju, sirijski grad Damask.

Termin šamšir prihvatili su i Evropljani, u početku u značenju istočnjačke sablje uopšte, a kasnije kao tipološko određene za posebnu vrstu sabalja. A to je hladno oružje sa jednosjeklim jako zakrivljenim sječivom, koje blago sužava prema vrhu oblikujući finu elegantnu liniju. Na sječivu, ispod drške, obično su kartuši raznih oblika ispunjeni ornamentima i natpisima arabicom, izvedenim zlatnom ili srebrnom žicom u tehnikama cizeliranja ili tauširanja. Prepoznatljiva je i drška sablje – po pravilu uzana, obložena pločicama od bijele kosti, sa jabukom koja se pod pravim uglom spaja sa njenim vrhom. Krsnica je od gvožđa ili srebra, takođe persijskog tipa (horizontalni kraci sa kupastim završecima).¹⁶

Muzejska zbirka oružja ima tri nekompletne sablje tipa šamšir – dvije bez korica i krsnica, te jedno sječivo. Dva primjerka su ratni trofeji, a jedna je otkupljena od privatnog vlasnika.

976/244 Šamšir

Izrada: Persija; vrijeme: XVII vijek; dužina: 78,5 cm

Šire (netipično za šamšir) jednosjeklo povijeno sječivo persijskog tipa. S jedne strane sječiva, u dva medaljona, zlatom tauširan natpis arapskim pismom. Drška od bijele kosti, persijskog tipa. Hašrma od mesinga.

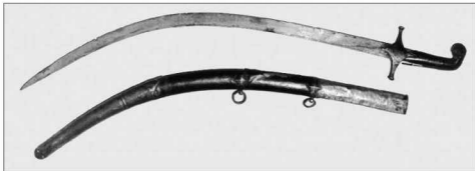
SABLJA PERSIJA

Osim šamšira u muzejskoj zbirci oružja postoje još tri sablje persijske provenijencije, proizvedene u Persiji ili u nekim turskim oružarskim radionicama uz samo djelimičnu primjenu persijskih uzora. Tako se dobila kombinacija turskih i persijskih formi sječiva, drški

¹⁶ *Sablje na tlu Hrvatske...*, 37-39.

i krsnica, te tehnika i motiva u ukrašavanju. Dvije iz ove grupe sabalja naslijeđene su iz cetinjske zbirke trofeja.

1058/326 *Sablja Persija*

Izrada: Persija; vrijeme: XVII vijek; dužina: 90 cm.

Jednosjeklo, usko, povijeno sječivo persijskog tipa. Drška od mrkog roga, turskog tipa. Krsnica od gvožđa, persijskog tipa, sa kratkim kracima koji završavaju kupastim dugmadima. Na presjeku njenih krakova punktirano romboidno polje. Korice od drveta, obložene crnom kožom koja je spojena mesinganom žicom. Okov kod otvora od mesinga, a na suprotnom kraju korica od gvožđa. Po sredini dva gvozdena prstena sa po jednom pokretnom alkom za provlačenje kaiša.

1059/327 *Sablja Persija*

Izrada: Persija, sječivo Solingen; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 86 cm

Jednosjeklo, široko, masivno, povijeno sječivo turskog tipa. Masivno profilisano teluče prelazi na posljednjoj četvrtini dužine u jalman. Na jednoj strani sječiva urezan nazubljeni luk sa po jednom tačkom na krajevima (vjerovatno oznaka Solingena). Drška od crne kosti. Blago povijena jabuka ima oblik stepenasto izlomljenog luka. Po vretenu drške uzdužne kanelure. Okov od mesinga. Krsnica od srebra sa pozlatom, sa kracima koji se lučno spuštaju ka sječivu i završavaju u obliku stilizovane glave zmaja. Po sredini krsnice urezani cvjetni ornamenti. Korice od drveta obloženog crnom kožom. Okov kod otvora od srebra, ukrašen urezanom ivičnom trakom ispunjenom vijugavim i kosim linijama i floralnim motivima po sredini. Donji metalni okov naknadno dodat. Mesingani prsten sa pokretnom alkom, od istog materijala, štitaste forme sa urezanim grancicama.

SABLJA MAROKO

Kad su to nalagale ratne prilike, Osmanska imperija je dopunjavala svoje vojne snage s odredima iz Egipta, Tunisa i Tripolisa. Ti pomoćni kontingenti sastojali su se od regularnih (dobrovoljci) i neregularnih jedinica (bašibozuk). Na početku Krimskog rata turska armija je, prema procjenama savremenika, mogla računati na oko 50.000 boraca sa prostora sjeverne Afrike, od čega 40.000 iz Egipta i 10.000 iz Tunisa i Tripolisa. U ratu Turske sa Crnom Gorom i Srbijom 1876-1878. godine, egipatski hidiv poslao je kao pomoć 20.000 vojnika, od kojih je dio upućen u Crnu Goru.¹⁷ U istoriografiji o ovom ratu postoje podaci o prisustvu Egipćana na crnogorskom bojištu. Tako je, poslije teškog turskog poraza u bici na Fundini (14. avgust 1876.), novi zapovjednik turske albanske armije Derviš-paša doveo znatna vojna pojačanja, pored ostalih i 4 bataljona Arapa i 3 bataljona Egipćana.¹⁸ U svijetlu tih činjenica postaje jasno otkud marokanske sablje među crnogorskim ratnim trofejima. Naime, sjeveroafričkim zemljama koje su imale svoje vojne kontigente u turskoj armiji bilo je dostupno marokansko tržište oružja. Štoviše, njihovi oružari mogli su proizvoditi oružje po uzoru na marokansko.

Tipično za marokanske sablje su četvorostrana vretena drške koja pod pravim uglom prelaze u jabuku nalik na stilizovanu lavlju glavu. I branici su tipično marokanski, gvozdeni, sa tri kraka kružnog presjeka – dva koja se povijaju prema sječivu, a treći se pod pravim uglom spaja sa vretenom i jabukom drške.

1016/284 *Sablja*

Izrada: Maroko; vrijeme: XVIII vijek; dužina: 92,8 cm

Jednosjeklo, neznatno povijeno sječivo sa širokim telućem koje na posljednjoj trećini dužine prelazi u jalman. Do tog prelaza, uz teluće se proteže široki žljeb. Dio sječiva ispod drške ojačan. Drška od drveta, arapsko-marokanskog tipa – vreteno pravo, pravougaonog presjeka, jednake širine po cijeloj dužini, povija se pod pravim uglom u jabuku koja ima oblik stilizovane lavlje glave. Branik od gvožđa, kod sječiva pravougaonog presjeka. Od njega polaze dva kraka, kružnog presjeka, kratka, koja se spuštaju ka sječivu i završavaju dugmadima u obliku dvostruke kupe. Treći krak se podiže pod pravim uglom uz vreteno drške i, savijajući se opet pod pravim uglom, spaja sa jabukom (tipično marokanski tip branika).

ŠAŠKE

Kod doseljenja u Tursku, Čerkezi (Čečeni) su donijeli i svoje šaške, luksuzne sablje kavkaskog ishodišta. Naseljeni po graničnim djelovima Carstva, u početku su služili kao

¹⁷ D. Bojanić, nav. djelo, 141.

¹⁸ Kralj Nikola P.Nj., nav. djelo, 383; vojvoda G. Vuković, nav. djelo, 125 (Vuković arapske bataljone naziva crnačkim).

pomoćna vojska, a kasnije su se mnogi uključili u redovne turske vojne jedinice i nastavili koristiti svoje tradicionalne sablje. Tako su se u nekim turskim vojnim formacijama u drugoj polovini XIX, pa čak i početkom XX vijeka, zadržale šaške.¹⁹ Vrlo je vjerovatno da su ih u tom vremenu počele proizvoditi i neke osmanske oružarske radionice.

Šaške su široko rasprostranjeni kavkaski proizvod. Izrađivali su ih i koristili mnogi tamošnji narodi. Karakteristike šaški, po kojima su i prepoznatljive, su rascijepljene jabuke drške, bez krsnice su i imaju blago povijeno sječivo, kod nekih primjeraka gotovo pravo. Šaške su skupe sablje, često sa srebrnim drškama i okovima korica, bogato ukrašene floralnim motivima, na sječivu u tehnici tauširanja, a na dršci i koricama iskucavanja i niela.

Od pet šaški u muzejskoj zbirci, dvije su ratni trofeji sa jasnim trofejnim obilježjima, a tri su dobijene otkupom.

1049/317 Šaška

Izrada: Kavkaz; vrijeme: XIX vijek; dužina: 107 cm.

Jednosjeklo, gotovo pravo sječivo uz čije se teluče proteže široki žljeb, do prve trećine dužine, i dva uzana na dvije posljednje trećine. Uporedo sa njima, po čitavoj dužini, jedan vrlo široki žljeb. Sa jedne strane sječiva zlatom tauširana dva kartuša sa arabičkim tekstom: "Ko bude dolazio, dolazio sa srećom, ko bude odlazio, nek ide sa srećom". S druge strane sječiva utisnut žig sa nečitljivim tekstom. Drška od srebra, kavkaskog tipa, ispunjena floralnom ornamentikom rađenom u tehnikama iskucavanja i niela. Korice od drveta, obložene crnom kožom koja je spojena srmom. Na krajevima i sredini tri srebrna okova ukrašena kao i drška. Na gornjem i srednjem okovu fiksirana dva poluprstena sa pokretnim ovalnim alkama za kaiš.

1064/332 Sablja tip šaške

Izrada: Rusija; vrijeme: XIX vijek; dužina: 99,4 cm; vlasnik: vojvoda Marko Martinović

Jednosjeklo, gotovo pravo sječivo sa jednim širokim i jednim uskim olukom. Prilično široko teluče pri vrhu prelazi u jalman i spaja se pod kosim uglom sa pravom oštricom. Drška od

¹⁹ Sablje na tlu Hrvatske..., 40; Dokumentacija vezana za obradu zbirke oružja u Muzeju kralja Nikole.